

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΤΟΥ κ. ΠΑΝΑΪΤ ΙΣΤΡΑΤΙ

(Συνέχεια εκ του προηγούμενου)

Έμελλα να παρασταθώ στις τελευταίες αυτές ανταυγίες, να ζω και μέσα δεκάδη μήνες και να μάθω το ελληνικά.

Θά ήταν ή ώρα όχτώ το πρωί. Έμπηξα μέσα άγέσوخα. Με τ' άφθονα σέλινα και το μαϊντανό που είν' άνυπαρχτος στη δύση. Γέρος, μάγερας, γίνος, μακριά λευκά μουστάκια και μαύρια κ λ ε φ τ η. Άνακάτευε τις χείρες όπως ό τραπεζίτης τα χειρονομίαια και δέ μ' έτίμασε παρά με μιά ματιά σύντομη, αλλά άρνηση. Εδύσχωρο μαγαζί καθαρό. Άπάνω τώ μεγάλο τραπέζι ένα βουνο από χάρτα και χρέας. Δύο γκαρσόνια της ηλικίας μου καταγινόντουσαν με τή καθήκιστα πατατών. Στο μάτχο που τόν έκαναν να λάμπη εί παραταγμένες μοπιλιές του λιζέρ και του κονιά, ό ταμίας διάβαζε έφημερίδα.

Καθένας πελάτη. Ούτε ό κύρ Λεωνίδα, που τόν ήξερα εξ έφθους.

Είπα καλημέρα 'Ο ταμίας, ό περίφημος ταμίας μας ό τέλειαννος τών παιδιών που ήσαν υπό τις διαταγές του, με ρώτησε:

- Τι γυρεύεις, νεότης;
- Τόν κύρ Λεωνίδα.
- Δέν είν' έδω. Τι τόν θέλεις;
- Θι ήθελα να τού μιλήσω.
- Μπορείς να μιλήσης σέ μένα.
- Όχι, Κύριε, εύχαριστώ. Θά προμείνω.

Ό ταμίας έκανήθησ την έφημερίδα του. Έβγήκα έξω. Άν είξερα από άγριο ζωό έκουβε το δέμα του άκαρδού αυτού χωριότη, κάτρουα φρέζοντας από κεί μ' όλη μου τη δύναμη γιά να μην διαγυρίσω ποτέ..

***

Γιά κάμποση ώρα περπατούσα άπ' έξω άνήσυχος: ή ταβέρνα λοιπόν είχε δύο γκαρσόνια, με τόν ταμιά και με τ' άφαντο ό είναντες τέσσερες:

- Ένας να μή με χρειάζονται έμένα, είπα μέσα μου. Μά ό έβριος αυτός σαρώθηκε γρήγορα άπό ένα αίσθημα πολύ διαφορετικό που με άπάσσε το αίμα.

Βρισκόμουν στην άκρη του πλατώματος που ήταν πολύ ψηλό κεί και ή έξασην έμάρσινα του άγαπημένου μου ποταμιού μου δόμησε την έλευθρία μου που θά τήν έχαν, που θα την πευλο σ' ένώ ό ίδιος. 'Ο ύψανος σσοτείνος, ή Δύνη-βρε γνατός ήμιο, το δόσος τών τινών, βρε ήμενο με πένθος, ή σε-ρήνης τώ βιποριών, ένα σωφο θλιβήρες φανένες, το κύλιση τώ άιατίων μόν' στό λιμάνι, σάν πέ-θιαη καθήνοκοροσί... Ψαλή βρ χη άρχισε να πωπει.

Ένας φόβος δυνατός μ' έπ-ασα. Κάτι είχε σπάσει μ'σα μου. Μου φαινότα, σάν ένας άύποσητος έχρηος να καιορο-φωλακιστός, έτοιμος να μ' άποσπύση άπ' τον κόσμο, άπ' τη μητέρα μου, άπ' τη ζωή.

Γι μιά στιγμή έξερεσα τ' όργιο μου κέχθιο να ρθώ βίηθη της φρονης μου ημετέρας, και δίχως να κολούσε τώ ού-ζαμα με γρηγοράδα σ' ουλοκαμήλου στην κατηγορία της ρομικιάς, που ώνη-ηρος στή λιμάνι δειν ή βροχη μ' ά-ναγίζω, να καταφύγω σ' ένα άδελφ' έφρηγό βγόο.

Έπει, είδα πώ: δέν ήσαν μοναχός. Ένα κοριτσάκι, όχτώ μ' ένα χρονών, έα σπύνο σέ μιά γωνία, μάλαμα ένα έξοκισμα στό κατακούο λισμένο της φρομηατών. Ήταν μιά καλύτερα λε-γαμένην δημηρο-τών. Διάλα της, ήταν ένας σάκιος όλο σόζαμα, μιά μικρή ακουσίτσα κ' ένα φροσί.

Έί άποροδότητη έφάνισή μου τήν άποσβόλασε. Δέ μολοανε πια, και με τή μάτια κερφαμένα άπάνω μου, με κοιτάζε σ' γατούλα προγγηχημένη άπ' τους σούλους.

Γιά τώ μήν τήν τρομέω πιο πολύ, και να τήν κάνω να έδ βά-λη σά πόδι: μέσα στή βροχη, σταμάτησα στην είσοδο του βαγι-νιού, κ' έκανα πώς δέν τήν προσέχω. Κ' έξ άλλου αυτό δέν είχε κίποτα το πορόξενο. Ζούσα μέσ' στό ίδιο σ'αριβάλλον, και ήξερα, έκείνη τη στιγμή, ότι μπορούσε να έξορη κανέναν γιά τή δυστυχία τών παιδιών, που είχαν ή δέν είχαν στερη. Ωστόσο, που και που, της έφριχνα κουφές ματιές. Είχε έυσορξοίε να μπλώνη. Μπουκίες από ξανθά μαλλίτιν κρομόντουσαν στο σκατισμένο κί' άχαυλό της προσώπει. Έφρενε όλάν'ρηρη έπ' τώ γρόυ, και τή διαχτυλίαια της ήταν κατακωδισμενα.

Η βροχη έταρα. Δέ μου έμεινε τότε παρα μιά σέψη. Να τρέ-ξω ίσα σπύτι.

- Σπύτι! - Στ'ς μητέρα! > !..

Τή σπύτι που έτοιματόμουν να πηδήσω άπ' τώ βαγόνι, είπα στη μικροσίλα:

- Γιατί κάθεσ' έκει χάρου και μπάλωνεις, μέσ' στό γρόυ; Δέν έχεις κανέναν;

- Έχω τη μάνα μου, μα δέ βλέπει καθόλου. Και μέσα σέ τοίτα -ά βαγόνι, ένα ματεύο σπόρους, τραβώ τώ διάβολό μου. Κ' έπειτα χαιρονελάτος έλαφρα:

- Έσύ, δέ μοζ'οίεις;
- Πώ... της λέω, κροπιασμένος.

Και τόνασσε, όχι γιά τώ <πύτι>, όχι γιά <της μητέρας> αλλά ίσα τόν ταβέρνα του Κύρ - Λεωνίδα.

***

Τ' άφαντικό ήταν τώμα τώ μαγαζί. Φρεσκοετοιμαμένος, κολο-αγουρισμένος, με προκλητικό μουσική, με τώ παλλτό οργυμένο στους ώμους, ένας λεβέντης του σ'ανισιό και του παλουκιοί, τριαντά-ρηγ', πλούσιος από ύγια και παράδα.

Όρθός, μπροστά στο ποτήρι του, γελοίως δυνατά, παρεια με δυό φίλων. Μή θέλοντας να τόν πληρώσω μπροστά στους άλλους, περιέμνα άπ' όσω. Σέ λίγο, με είδε, και βγήκ.

- Έσύ με γύρεψες τώ πρωί;
- Ναι, κύρ - Λεωνίδα.
- Τι θές;

- Θέλω να με πάρете στό μαγαζί. - Νά σέ πάρω στό μαγαζί, είπε εφρανα-μέννος. Κ' έρξασαι έτοι μοναχός, όλομόνοχος; Διότινες ποητινί;

- Όχι. 'Οτι βγαίνω άπ' τώ σχολείο.
- Ένας λόγος παραπάνω. Τού, μαγίρας, που είνε πρωτάτος, σάν και σένα, τους φέρ-νουν από τώ χερσάι. Δέν έχεις γονιές;

Ό Κύρ - Λεωνίδας - μοναδικός θησαυρός στή υπόβια Τζανέτου, - ήταν γεννημένος στή Βυτία, μιλούσε καθαρά ρουμανικά, και σέ κοιτούσε με ρομική ψευδοπερηφάνια. Θυμάται πώ, άν και μικρό παιδάκι, ένιωθα την ψευδοπερηφάνια του <κατοικούνη>, από τότε: Σέ Ρομιο, Ρομιοίρη και μισό! Τού δ'ηγρήθηκα πώς ήμουν από μητέρα ρουμάνε, αλλά πώς ό πατέρας μου - πεθαμένος σταν ή-κουνα στην κούνια - ήταν ρομιοίρη. Κεί τόν προσδιώσιω ακόμα πιο πολύ: κεφαλονήγ!

- Έρχομαι κουφά άπ' τή μητέρα. Θέλω να δουλέψω σέ Ρομιοίρη, και να μάθω και τή γλώσσα. Τέ όμ ήθελα να μάθω ρομική, ή-ταν τότε, έξ ίσου άληθινό, όσο, και σήμερα, τώ όμ θέλω να μάθω όλες τις γλώσσες του κόσμου, αλλά τώ όμ έθινα την προτίμηση σ' ένα ώρισμένο έθνος, εις βίρας και ύποβίρασο-υό ενός άλλου, γιά μιά δικνοητική ανέλεια, δέν υπήρχε ένοχος κινηιά στιγμή τής ζωής μου, όμς σταν ήμουν παιδί. Είχα γεννηθή στόν κόσμο κομοροπολίτης.

Κεντημένος στό εταίσθητο σημείο του, ό κύρ - Λεωνίδας ψούσκασε σά δύνους:

- Καλά, παιδί μου, καλά. Θά σέ πάρω,

ΠΑΝΑΪΤ ΙΣΤΡΑΤΙ (Σκίτσος τού Γάλλου ζωγράφου Τζεϊ)

και θα μάθης; και τη γλώσσα του πατέρα σου, αλλά πρέπει να κούβεις πρώτα με τη μάγνα σου. Έλα αδύιο μαζί της.

***

Στο σπίτι, η «καλή αυτή ειδήρη» προκάλεσε χείμαρρο δακρύων — Θεοτίσια τη νύχτη μου μεσ' στη δουλειά και τη χρεσία, μονάχα για να με γλυκύνω έσένα από τα ξένα χέρια, και να που αυτό δε χρησίμεψε σε τίποτε, να που δε σε γλύκισα... Μικαρό ο Θεός να μην αφήρη άλλες μητέρες σαν κ' έμεινα στη γη...

Την άλλη μερα Κυριακή... Πένθημη Κυριακή... Πήγαμε να χυπώσουμε την πόρτα του ξενου. Η καρδιά μου χτυπούσε σαν ένα πουλάκι που το κρατούν μεσ' στο χέρι. Νόμισα πως πήγα να φάω το ξαν-ανός. Η μητέρα μου, με το προσωπο α νεκρής, φαινόταν έτοιμη να τη βάλουν στο φερετρό.

Την έξημη αυτού δεν πρέπει να τη ξητήρη κανείς απο' λει- στικά στην ανάμη μιας μητέρα. για το παιδί της; και στο πάθος του ταλευτικού για την ελευθερία. Υπήρχε ακόμα αυτός ο τρό- μος που μάς κάνει σκαρδούς της γνώμης; των άλλων και που τον λένα ο γλώσσας της γειτονιάς.

Οι «γλώσσες της γειτονιάς» έχουν την αξίωση ένα παιδί να είναι υποκοσμικό, φρονικό, να καθέται ήτχο στη δουλιά που το βά- ζουμε και να μην τρέχει από δουλειά σε δουλειά. Πρέπει να υπο- φέρη τις βαρβαρότητες του αφεντικού του και να γίνεται κ' αυτός με τη σειρά του αφεντικού του. Αδύτη είν' η γνώμη της γειτονιάς, που φτανει μέχρι του σημείου να λέει ότι «το χασούκι του αφεν- τικού παχίνει το μάγουλο του ύπηρη».

Περωνάτα το κ' υπήλι τις υπερβας του κύρ Λεωνίδα, ξέρομε καλά, η μητέρα μου κ' ήγη, με τη βόρος μάς έφωρτανε αυτή η γνώμη της γειτονιάς; μια κ' έπιασα δουλειά, έπρεπε να μείνω σ' αυτή, να υποφέρω τα πάντα και να μη «προσκιάσω» τη μητέρα μου. Δεν έ- πρεπε αυτή ν' άκουση για το παιδί της, ούδ' ό που λέγαμε για τόσους άλ- λους; και λει έφησε το ά- φωνικό του.

Ω αφεντικά, ως ποτε οι σκιά- βει στα πιάς ύποστηρίζουν στο έργο της παγκοσμίας τυμάννας σας!

Γενικά, οι γονες δεν άμφιβαλ- λουν για την αγονία που νοιώθει η ψυχή του φυλακισμένου παιδιού, μά εκείνο, ελάσση που ξεφύαγει άδύνα από κάθε προτήρη και που ύτακου- ει άπολαυστικά στά ένδοξια του, νοιώθει την άβυσσο ν' άνοιγεται μπρος στα πρώτα βήματα που κάνει στη ζωή, έπανατιαι κ' και αναίτα- σσει ένα μίσος άδυσωπτη, τόσο έν- άντιο του αφεντικού του, όσο κ' έν- άντιο της ζώης του οικογενειακής.

Κάθε παιδί είνε και ένως επαναστάτης. Χάρη σ' αυτό, οι νό- μη της Δημιουργίας άναμένονται και καταπονούν κάθε τι που ό όρωμο άνατι οικοδομής ενάντιον του: ήθική, προλήψεις, ύπο- λογισμοί, άιχημα συμπεροντα. Το παιδί είν' ή άρχη και το τέλος του κόσμου, αυτό μόνο καταλαμβάνει τη ζωή, γιατί ουμιασφρα- χτεί μ' αυτή, και δε θα πιταψη σ' ένα καλύτερο μέλλον πωρ την ήμερα που θα γενίται μια επανάσταση με το σύνθημα των παι- διων. Βυζάντιος άπο την παιδική ήλικία, ό άνθρωπος γίνεται τέρας, άρνείται τη ζωή, διακορμμένος στα δύο ύποκριτικά.

Η άνθρωπος, έργαλα τάχα καμιά διδασκαλία άπ' όλ' αυτά που ή Δημιουργία της είνε να καταλάβη έδω και χιλιάδες χρόνια; Σήμα, όπως και στο μεσάφωνο και στην άρχαιότητα, καμιά συγκροτημένη και ομητική σύνθεση δεν καταλαμβάνει τη ζωή κοι- μιά νομοτασα δεν την προστάττει, ό δεσποτισμός κ' ή ήλιόττης βασιλεύουν όσο ποτέ.

Πλάσμα λευκοφτασμένου, παλλόμενο όλόκληρο από συγκίνη- σι, ημερο ύδωρα για τη ζωή, το παιδί περιθιδεται άνομα και ση- μερι στα δύο άνθρώπινα κτήρη, τ' άύρωρα και τ' έγωϊστικά, που τω σπάτων τά πλεωρο μόλις πέσει στα χέρια του. Πως θα μάθ' αν αυτά τά κτηνά που τρα δε το παιδί είνε μ' άρχη ζωής, που δύναι το φως της ήμερας, το όσθρο των άδεντρων, τον πα- φλισμό των κημάτων, τη χαϊδωνική άφρα, το κελάδημα των που- λιών, την έλευθερία των σκύλων και των γάτων που έφρχον στούς δρόμους, τη μοσκοβλημένη έδεχη, το χιόνι που το φλογί- ζει, τον ήλιο που το ξεφανίζει, τον όριζωνα που το σκανδαλίζει, το άπειρο που το πνίγει; Πως θα ύποπνευθούν ότι ή παιδική ή- λικία είνε ή πιο γλυκιά από τις έποχες της ζωής, και έτσι ο υ- άχα κατά την έποχή αυτή μπουσιν να μπουσιν τα θεύλια του άνθρώπινου αυτού οικοδομήματος, που ή υπαρκτή του θάνα προ- σκαρη μέσα στην εύτυχία; Θεμέλια ή που πρώτ' έπει νά- ναι καμωμένα άπό Κάλωσόν ήν, και άπο- κλειστικά άπό Κάλωσόν ήν, άν δε θέλωμε όλο το οικοδόμημα να καταρκαλίγη μέσα στην άβυσσο!

Και πως ή βίσις της ζωής θα έχαι ένα τέτοιο χαρακτήρα, όταν το μεγαλύτερο μέρος της άνθρωπότητας περνάει την παιδική της ήλικία με χυπτήματα, και ζώντα μέσα στην στέρηση και μέσα στην κακοπέραση και μέσα σε θανατηφόρα χτήρια; Και πως είνε καταπληκτικό το ότι ή γή είνε γεμάτη από κλέφτες, έγγλητες, ασυκορδέτες και έχθρους της «τάξης», όταν ή ίδια ή «τάξη» είνε θεμελιωμένη άπάνω σε σκληρότητες άσυμβίβαστες με τους φυσικούς νόμους;

***

— Λοιπόν; Είνε δικός σου αυτός ό «περιπατής», κομπάρα;

Φτωγέ, κύρ Λεωνίδα. Φτωχοί, έσεις, όλοι οι κύρ Λεωνίδηδες της έποχής μας. Με ποιά θάνα θα ύποψασήης τούς κόσμους που κινούνται μέσα σε μιν όχτιδα ήλιου, τούς άγόνες που γί- νονται μέσα σε μια φωνή μυρμηγγιών, τούς άριούδες των λυ- γων που πνίγονν την ψυχή μιας βασανισμένης μητέρας και το άπειρο που βλασταίνει μεσ' στην καρδιά ένός παιδιού που το σκαβώνουν με το μερδοβύλι.

Έκατό φράγκα το χιόνιο, μια φορασιό ρούχα, ένα ξενάριό πα- πούτσι, ένα νοπέλλο, μια μερα άργιας, το Πάσχα και μ' άλλη τά Χριστογεννα.

Δεκα έννιά όσες την ήμερα δουλειά, —δρόμοι ή στητός στα πόδια (από τις έξη το πρωί ως τη μια το μεσάνυχτα).

Αόγια βάρβαρη, άσχιές βλαστήμιας, παιδικά βασανιστήρια, χα- σονικια άμέτρητα.

Χείμαρρος δακρύων, μαρτύριο άνυποφάσιστο, όνειρα σβυσμένα. Έπιθυμία φευγάλας.

Αδύτα είνε ό λα; Δέν ύπήρχε κανένα άντιστάθμισμα. Καμιά παρηγορία; Κανένα φιλικό ήμια; Τίποτε που να γαληνεύει αυτή την άξιοετήρητη παιδική ήλικία;

Ναά. Πώς, λοιπόν;

***

Κ' έν πρώτοις, όχι άδικίες. Ό κύρ Λεωνίδας ό ύιος ήταν καλός άνθρω- πος. Μέτριος, ματαιόδοξος, άνήχο- μος χίλιος παληανθρωπίος, μά προσω- πικά καλός. Άτ' αυτόν δεν έργα, στο διάστημα των δακάξη μηνων που έ- μαινα στη δουλειά του παρά ένα νο- νίχη σκαμπιλιά, όχι πολύ δυνατή, υπό περιστάσεις διακεδαστικές που θα τις διηγηθώ άμέσως.

Μά να σκαμπιλιά δεν ήταν αυτό που μ' έκαναν το μεγαλύτερο κακό. Το κακό ήταν, για νάχθουμε —και άμέσως μετά την άναχώρηση της μη- τέρας μου με το προσωπο χιόνιό μες στο μονήλι της— ήταν το άνυπερόβλη- το σινικό τεύχος που ή καρδιά μου μό- νη τη ζωή είνε τα δυνάτατα μπρος στην ταβέρνα του κύρ Λεωνίδα, να με χο- ρίζη από τον κόσμο, από το δρομο,

από τη σ τ ρ ά τ α που ήταν γεμάτη από σούλλους και γάτες, την όρπια μου σ τ ρ ά τ α την πλημμυρισμένη από φως, ενώ έγω βρισκόμουν εκεί, μέσα σ ένα έχθρο μαγαζιό με την ποδιά στο λαμό την ποδιά του ύπηρη που σου καταπνίγει τον ύπαερη.

Όνομάζων τη φυλακή φ υ λ α κ ή όποιος φυλακίζεται σ' αυ- τή ξέρει πως που άφύρασαν την έλευθερία. Τι πρέπει να ξέρη το παιδί που το βίζων στη δουλειά ένός αφεντικού; Όχι βίζικεται εκεί για να δουλέψη; Όχι. —Πρέπει να ξέρη, θα το μάθη όλο- μόναχο, το ίερο δικαίωμα του να γείνη μετά το τέλος της ήμέ- ρας, να βγού η μισα στο δρομο, να γίνεται ένα με τη νύχτα και τις δικές του σκέψεις, το δικαίω- μος του αυτό έχαι άφαιρηθεί άπ' αυτόν, τον άχόρητο όνειροκόλο της έλευθερίας, άπ' αυτόν που κάνει τα πρώτα του βήματα μεσ' στη ζωή.

Κοίταζε τούς έργατες που γύριαν το βράδυ, στα σπίτια τους, μ' ένα ψωμί στη μασχάλη κατόκοπος άπ' την κούραση, γεμάτοι σκενη ή πατώνια μες' στις λάσπες κ' έλαγα:

— Κ' έγω, σηκώνομαι, όπως αττοί, στις έξη το πρωί και δου- λέω, όχι ως το βράδυ, άλλα μετά τα μεσάνυχτα. Δέν έχω κ' έγω το δικαίωμα να πάω όπως αττοί στο σπίτι μου, στο μερβάτι μου, στη μερα μου.

Όχι. — Εγώ, έμεις; τα ταβερνόπουλα, ήμαστε ύποχρωμένα ν' άποικιστήσουμε το τραπεζό μηριακό σπίτι και να δουλεύουμε χωρίς δια- κοπή στις ώρες που άντιστοιχούν σή- μερα προς δύο «νύμες» ήμερες έρ- γασίας. Και αν είχαμε κάποιες δια- κοπή το άπόγευμα ή το βράδυ άργά, αυτή δεν ήταν μια άνάπαυση της προκοπής που μ' ά; περίμενα, μά ό άνατανήχτος ύπνος στα πιάδα, με την άκόλυθια των ιεροδραστησικών του μεσάνυων.

(Άκολουθεί)

